

KVALIFIKAČNÍ A POSTKVALIFIKAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ VŠEOBECNÝCH SESTER V EVROPSKÉ UNII

¹Daniel JIRKOVSKÝ, ²Alexandra ARCHALOUSOVÁ

¹Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, Praha

²Univerzita Karlova v Praze, Ústav sociálního lékařství Lékařské fakulty v Hradci Králové

Souhrn

Autoři příspěvku předkládají základní přehled o podmínkách získávání způsobilosti všeobecné sestry k výkonu povolání a dále o direktivách a sektorálních směrnicích Evropského společenství k regulaci ošetrovatelské profese v členských zemích EU.

Klíčová slova: Evaluační mise; Vzdělávání; Sestra; Studium; Kvalifikace; EU; Rada Evropy; ICN; WHO.

Qualification and Post-Qualification Education of Nurses in the European Union

Summary

The authors of this article present a basic survey concerning conditions for obtaining the nursing qualification for performing this occupation and also guidelines and sectoral guidelines of the European Community concerning regulation of the nursing profession in European Union Member States.

Key words: Evaluation mission; Education; Nurse; Studies; Qualification; EU; the European Council; ICN; WHO.

Úvod

Úroveň a postavení každého oboru ovlivňují dva základní předpoklady. Tím prvním je jeho obsah spojený s určitým stupněm pravomoci a odpovědnosti. Druhým a základním požadavkem je úroveň přípravy pracovníků oboru k získání, ale i k udržení odborné způsobilosti k výkonu povolání.

Vzdělávání všeobecných sester v EU

Vzdělání všeobecných sester lze rozdělit do několika typů:

1. Základní kvalifikační (předregistrační) studium k získání odborné způsobilosti k výkonu povolání, které zpravidla probíhá na vysokých školách a univerzitách nebo na vyšších typech škol.
2. Další postkvalifikační (postregistrační) vzdělávání nezbytné k udržení odborné erudice sestry a případně i k jejímu růstu během profesionálního života. Do postkvalifikačního vzdělávání mimo jiné patří:
 - A) Specializační studium, které je zaměřeno na specifiku ošetrovatelské péče v různých klinických oborech, na různé formy terénní a nemocniční péče a na management.

- B) Univerzitní postkvalifikační studium bakalářského nebo magisterského stupně se zaměřením na všeobecné ošetrovatelství, management, pedagogiku nebo studium, které vede k získání specializované funkční způsobilosti. U nás je toto studium realizováno zpravidla na lékařských nebo zdravotně sociálních fakultách, v některých zemích existují samostatné fakulty ošetrovatelství nebo zdravotních věd.
- C) Kontinuální (celoživotní) vzdělávání, kdy sestra je povinná udržovat své odborné znalosti na úrovni současných vědeckých poznatků, a to prostřednictvím organizovaných forem vzdělávání, odborných akcí profesních organizací a samostudiem.

Vzhledem k měnící se náplni práce sestry a stoupajícím nárokům na její kompetence je ve světě věnována velká pozornost vzdělávání sester, především vzdělávání pregraduálnímu, při němž sestra získává kvalifikaci, tedy odbornou způsobilost k výkonu povolání. Této problematice se věnuje celá řada mezinárodních organizací, např. Mezinárodní rada sester (ICN), Světová zdravotnická organizace (WHO), Evropskou unii nevyjímá. Ta dlouhodobě usiluje o vysokou kvalitu ošetrovatelské péče v

členských zemích a chce poskytnout sestrám možnost volného pohybu v rámci jednotného pracovního trhu. K tomu je však nezbytně nutné, aby všechny členské země poskytovaly jednotnou úroveň a obsah odborné přípravy vedoucí ke způsobilosti k výkonu povolání všeobecné sestry.

Kvalifikační (předregistrační) příprava všeobecných sester

Směrnice a doporučení EU

Rada Evropy (EEC) vypracovala již v 60. letech základní směrnice pro jednotnou kvalifikaci a vzdělávání sester, které vznikly na základě společné dohody několika zemí. Dohodu postupně v letech 1967–1971 podepsalo 12 evropských států. V roce 1972 byla vyhlášena ve Strasburgu jako Evropská dohoda o vzdělávání sester č. 59 (European agreement on instruction and education of nurses) – oficiální dokument Rady Evropy, který je platný dodnes. Postupně se k němu přihlásily nejen všechny členské státy EU, ale i všechny významné mezinárodní organizace, např. Světová zdravotnická organizace (v roce 1985, 2000), Mezinárodní rada sester (1984, 1999) a Mezinárodní úřadovna práce (1986). Tento stručný dokument byl v roce 1995 doplněn dokumentem Rady Evropy „Role a vzdělávání sester“ (The role and education of nurses, Strasburg, 1995), který podrobně rozpracovává jednotlivé direktivy, včetně rámcového obsahu studia v odborných předmětech.

Mezinárodní kritéria pro kvalifikační přípravu všeobecné sestry vydaná Radou Evropy lze shrnout do následujících požadavků:

- Do ošetrovatelské školy jsou přijímáni uchazeči po ukončení středním všeobecném vzdělání ve věku 18 let.
- Pokud kvalifikační studium neprobíhá na univerzitě, musí stupeň kvalifikační přípravy sestře umožňovat, aby mohla být přijata na univerzitu.
- Studium je výhradně odborné.
- Délka odborné přípravy je minimálně 3 roky.
- Teoretická část studia tvoří 35–50 % výuky, podíl praktické výuky minimálně 50 %.
- Studium připravuje univerzální všeobecnou sestru, která se specializuje až po skončení kvalifikace.
- Učební plány a osnovy jsou zaměřeny na samostatnou práci sestry v péči o zdravého i nemocného jedince, prostředí, zdraví i nemoc, nejčastěji

těžší choroby ovlivňující denní život jedince. V předmětech klinického i komunitního ošetrovatelství je kladen důraz na koncepci individualizované péče, komunikaci i praktické instrumentální dovednosti, historii ošetrovatelství a jeho vývoj, na ošetrovatelskou etiku.

- Výuka zahrnuje hodnocení kvality péče a rozvoj kontinuálního vzdělávání.
- Teoretické učivo zahrnuje také aplikovanou psychologii, sociologii a komunikaci. Odborná praxe obsahuje i oblast péče o zdravotně postižené občany a praxi v domácí a terénní péči.
- Studium poskytuje sestře dovednosti ve vedení pacienta/klienta a jeho rodiny k aktivní účasti a spolupráci.
- Absolventka je připravena nést vyšší odpovědnost a samostatně pracovat jak v nemocniční, tak i v terénní péči.

Kromě uvedených direktiv vydala Rada Evropy další dokumenty, které určují, za jakých podmínek je sestře uznána v členských zemích EU kvalifikace (např. Směrnice Rady ministrů EU č. 89/48/EHS, ve znění pozdějších doplňků z roku 1992 a 1995), to znamená, kdy je zcela uznáno její odborné vzdělání. Absolvování střední zdravotnické školy není akceptováno vůbec.

Doporučení Světové zdravotnické organizace

Program Evropské úřadovny WHO Evropská strategie pro vzdělávání sester a porodních asisterek (Strategie NUR/WHO EURO 2000), který byl přijat ministry zdravotnictví členských států na 2. ministerské konferenci WHO v červnu r. 2000 v Mnichově, definuje nové a náročné úkoly sester a porodních asisterek na počátku nového tisíciletí a vymezuje základní principy kvalifikace sester, včetně charakteristiky škol, na nichž sestra získá oprávnění k výkonu svého povolání. Tento dokument má pouze doporučující charakter. Země však podpisem svých oficiálních zástupců vyjádřily souhlas s jeho aplikací v průběhu několika dalších let. Ministerstvo zdravotnictví České republiky tento dokument rovněž podepsalo, a to prostřednictvím tehdejšího 1. náměstka ministra zdravotnictví MUDr. Antonína Maliny.

Z uvedeného dokumentu vyjímáme některé základní principy týkající se ošetrovatelství a vzdělávání všeobecných sester:

Principy předregistrační přípravy sester:

- Ošetrovatelství musí být jako vědní obor součástí národní legislativy (zákonných a podzákonných norem).
- Ošetrovatelské vzdělávání je orientováno na podporu a udržování zdraví jednotlivců, rodin, komunity, skupin a na individualizovanou a holistickou péči o zdravé i nemocné. Péče bere v úvahu potřeby populace, je citlivá k sociální, kulturní, politické a ekonomické orientaci jedince a společnosti dané země. Ošetrovatelství se musí řídit odsouhlasenými standardy kvality péče.
- Centrem vzdělávání sestry je zdravý či nemocný jedinec, jeho rodina, partner, sociální skupina a komunita.
- Obsah ošetrovatelského vzdělávání je multiprofesní a interdisciplinární, aby zajišťoval pozdější účelnou týmovou práci.
- Do základní profesní přípravy lze vstoupit až po dokončení střední školy s maturitou, která opravňuje ke vstupu na vysokou školu.
- Akademická úroveň kvalifikace musí být na úrovni univerzitní hodnosti.
- Student není během studia v zaměstnaneckém poměru.
- Délka programu nesmí být kratší než 3 roky.
- Existuje pouze jedna úroveň sestry. Jen pracovník, který získá kvalifikaci uvedeným způsobem, může být označen titulem sestry. Ostatní pracovníci jsou označováni jako zdravotnický asistent.
- Úspěšné zakončení kvalifikačního vzdělání dává oprávnění k výkonu profese všeobecné sestry.
- Kvalifikovaná sestra je kompetentní samostatně pracovat v nemocničních zařízeních i v zařízeních primární zdravotní péče.
- Porodní asistentka získává kvalifikaci buď až po získání kvalifikace sestry, nebo v uceleném samostatném studijním programu.
- Direktivy EU pro vzdělávání sester a porodních asistentek slouží jako minimum požadavků kladených na profesní přípravu.
- Statutu a titulu kvalifikované sestry může dosáhnout pouze absolvent ošetrovatelského studia, které odpovídá principům Strategie WHO/EURO.
- Univerzity, vysoké (vyšší) školy pro sestry a porodní asistentky, studijní programy a místa, v nichž probíhá studijní praxe, musejí být pro tuto činnost oficiálně akreditovány a pravidelně hodnoceny.

V současné době všechny státy, včetně posttotalitních zemí, které se chystají na členství v EU, uve-

dená doporučení EU a WHO respektují. Připravují a postupně realizují reformy ošetrovatelského školství, které již zahrnují i poslední doporučení Evropské úřadovny WHO. Česká republika je však v reformním úsilí velmi pozadu. Je v současné době jedinou zemí, která ještě připravuje sestru také na sekundární škole (SZŠ), a to je v rozporu se všemi vývojovými trendy. Tato skutečnost se negativně odrazila i v hodnotící zprávě evaluační mise expertů EU v dubnu 2002.

Postkvalifikační (postregistrační) příprava sestry

Specializační průprava je zaměřena jednak ke klinickým oborům, jednak k různým formám terénní a nemocniční péče. Prohlubuje v některém pracovním úseku všeobecnou kvalifikaci sestry.

Evropská unie vydala pro specializační vzdělávání sester základní směrnice 89/48 EEC, 92/51 EEC, jímž by specializační studium mělo odpovídat. Z uvedených směrnic vyjímáme následující požadavky:

- Specializační studium má být oficiálně stanovený program schválený akreditační komisí.
- Studium musí probíhat v akreditované vzdělávací instituci vyššího typu nebo na univerzitě, kde mají vlastní pedagogický sbor a vyučujícími jsou sestry-specialistky.
- Výběr studujících podléhá přijímacímu řízení, studující má před přijetím alespoň 1 rok praxe.
- Délka studia je minimálně 12 měsíců nebo obsahuje 720 hodin, studium obsahuje minimálně 50 % praxe ve specializačním oboru.
- Absolvování studia je zakončeno získáním diplomu.
- Sestry-specialistky se podle oborů organizují v profesní sesterské organizaci.

K dalším formám postregistrační přípravy všeobecných sester patří certifikované kurzy, inovační kurzy, odborné praxe a stáže v akreditovaných zařízeních, účast na školicích akcích, odborných konferencích, kongresech nebo sympóziích a samostatné studium odborné literatury.

Závěr

V historicky krátké době dojde i v České republice k podstatným změnám v oblasti kvalifikačního,

ale i postkvalifikačního vzdělávání sester tak, aby bylo v souladu s direktivami a doporučeními EU a WHO/EURO. To samozřejmě povede i k zásadní změně stávajícího systému náboru a přípravy vojenských profesionálů a občanských zaměstnanců v oboru ošetrovatelství.

Korespondence: Mgr. Daniel Jirkovský
Náměstek pro ošetrovatelskou péči
Fakultní nemocnice Královské Vinohrady
Šrobárova 50
100 34 Praha 10
e-mail: jirkovsky@fnkv.cz

Do redakce došlo 1. 10. 2003
